НОВАЯ ЭРА НАУКИ И ЗНАНИЙ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
global-science-review.com
editor@global-science-review.com

S. XANTINGTON “SIVILIZATSIYALAR TO’QNASHUVI”

Abdullajonov Abdunabi Nosirjon o’g’li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali

Davolash ishi yo’nalishi 1 bosqich talabasi

abdullajonovabdunabi07@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada Samuel P. Xantingtonning “Sivilizatsiyalar to’qnashuvi” konsepsiyasi tahlil qilinadi. Muallif tomonidan ilgari surilgan The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order g’oyasiga ko’ra, Sovuq urushdan keyingi davrda global siyosiy munosabatlarning asosiy yo’nalishi mafkuraviy qarama-qarshiliklardan sivilizatsiyalar o’rtasidagi madaniy va diniy ziddiyatlarga ko’chadi. Maqolada sivilizatsiya tushunchasining mazmuni, dunyoning yirik sivilizatsion hududlarga bo’linishi hamda ular o’rtasidagi potensial konfliktlar ko’rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu nazariyaning xalqaro munosabatlarni tushuntirishdagi ahamiyati va unga bildirilgan tanqidiy fikrlar ham yoritiladi.

Kalit so’zlar: S. Xantington, sivilizatsiya, sivilizatsiyalar to’qnashuvi, global siyosat, xalqaro munosabatlar, madaniyat, din, G’arb sivilizatsiyasi, islom sivilizatsiyasi, geosiyosat, konflikt, Sovuq urushdan keyingi davr, The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order

Аннотация

В данной статье анализируется концепция «столкновения цивилизаций» Сэмюэля П. Хантингтона. Согласно идее, выдвинутой автором в книге «Столкновение цивилизаций и переустройство мирового порядка», основной фокус глобальных политических отношений в пост-холодновоенный период сместится с идеологических противостояний на культурные и религиозные конфликты между цивилизациями. В статье рассматривается содержание концепции цивилизации, разделение мира на крупные цивилизационные регионы и потенциальные конфликты между ними. Также освещается значение этой теории для объяснения международных отношений и критические мнения, высказываемые против неё.

Ключевые слова: С. Хантингтон, цивилизация, столкновение цивилизаций, глобальная политика, международные отношения, культура, религия, западная цивилизация, исламская цивилизация, геополитика, конфликт, пост-холодновоенный период, «Столкновение цивилизаций и переустройство мирового порядка».

Abstract

This article analyzes Samuel P. Huntington's concept of the "Clash of Civilizations". According to the idea put forward by the author in The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, the main focus of global political relations in the post-Cold War period will shift from ideological confrontations to cultural and religious conflicts between civilizations. The article examines the content of the concept of civilization, the division of the world into large civilizational regions, and potential conflicts between them. The significance of this theory in explaining international relations and the critical opinions expressed against it are also highlighted.

Keywords: S. Huntington, civilization, clash of civilizations, global politics, international relations, culture, religion, Western civilization, Islamic civilization, geopolitics, conflict, post-Cold War period, The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order

Samuel Philips Huntington — 1927-yil 18-aprel — 2008-yil 24-dekabr amerikalik siyosatshunos, maslahatchi va akademik. U Harvard universitetida yarim asrdan ko‘proq vaqtini o‘tkazdi, u yerda Harvard xalqaro aloqalar markazi direktori va Albert J. Weatherhead III universiteti professori bo‘lgan. Jimmy Carter prezidentligi davrida Huntington Oq uy Milliy xavfsizlik kengashi xavfsizlikni rejalashtirish koordinatori bo‘lgan. 1980-yillarda Janubiy Afrikadagi aparteid davrida P. V. Bothaning Xavfsizlik xizmatlarida maslahatchi bo‘lib ishlagan.

"Sivilizatsiyalar to'qnashuvi va jahon tartibining o'zgarishi" (The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order; 1996) - Samuel Xantingtonning Sovuq urushdan keyingi dunyoga bag'ishlangan tarixiy va falsafiy risola (kitob).

Bu asar muallifning avvalgi asari – 1993 yilda Amerikaning “Foreign Affairs” (“International Relations”) siyosatshunoslik jurnalida chop etilgan “Sivilizatsiyalar to’qnashuvi” (“Sivilizatsiyalar to’qnashuvi”) maqolasida bayon etilgan g’oyalarning davomi va rivojlanishi edi. Amerikalik siyosatshunos Samuel F. Hantington kelajakdagi urushlar mamlakatlar o’rtasida emas, balki madaniyatlar o’rtasida bo’lishini, islom ekstremizmi dunyo tinchligiga eng katta tahdid bo’lishini ta’kidladi. Bu g’oya 1992-yilda American Enterprise Institutedagi ma’ruzasida ilgari surilgan va keyinchalik “Xalqaro munosabatlar” jurnalining 1993-yilgi sonida uning sobiq shogirdi Frensis Fukuyamaning “Tarixning oxiri va oxirgisi” kitobiga javoban “Sivilizatsiyalar to’qnashuvi” nomli maqolada ishlab chiqilgan. Kishi. Keyinchalik Xantington 1996 yilda chop etilgan "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi va jahon tartibining

o'zgarishi" kitobida o'zining ilmiy ishlarini kengaytirdi. "Tivilizatsiyalar to'qnashuvi" iborasining o'zi avval 1946 yilda Albert Kamyu va Bernard Lyuis tomonidan The Atlantic Monthly jurnalining 1990 yil sentyabr sonidagi "Musulmon g'azabining ildizlari" maqolasida ishlatilgan. Bundan oldinroq, bu ibora 1926 yilda Basil Metyuning Yaqin Sharq haqidagi kitobida uchraydi, Yo'lda yosh Islom: Sivilizatsiyalar to'qnashuvini o'rganish. Bu ibora mustamlaka davrida va Belle Epoqueda allaqachon qo'llanilgan "madaniyatlar to'qnashuvi" tushunchasidan kelib chiqadi.

Xantington o'z mulohazalarini Sovuq urushdan keyingi davrda global siyosatning tabiati haqidagi turli nazariyalarni o'rganishdan boshladi. Ba'zi nazariyotchilar va yozuvchilar inson huquqlari, liberal demokratiya va kapitalistik erkin bozor iqtisodiyoti Sovuq urushdan keyingi dunyoda xalqlar uchun qolgan yagona mafkuraviy muqobil bo'lib qolganligini ta'kidlaydilar. Jumladan, Frensis Fukuyama gegelcha ma’noda dunyo “tarixning oxiri”ga yetganini ta’kidladi. Bundan tashqari, tsivilizatsiyalar to'qnashuvi Xantington uchun tarixning rivojlanishini ifodalaydi. O‘tmishda jahon tarixi asosan monarxlar, xalqlar va mafkuralar o‘rtasidagi kurashlardan iborat edi, masalan, G’arb sivilizatsiyasi. Ammo Sovuq Urush tugagandan so'ng, jahon siyosati yangi bosqichga kirdi, bunda g'arbdan tashqari sivilizatsiyalar G'arb tsivilizatsiyasining ekspluatatsiyasini to'xtatdi, lekin jahon tarixini shakllantirish va harakatlantirish uchun G'arbga qo'shiladigan qo'shimcha muhim ishtirokchilarga aylandi. Kitob besh qismdan iborat bo'lib, jami o'n ikki bobdan iborat:

1. Sivilizatsiyalar olami

2. Sivilizatsiyalarning o'zgaruvchan muvozanati

3. Rivojlanayotgan tsivilizatsiyalar tartibi

4. Sivilizatsiyalar to'qnashuvi

5. Sivilizatsiyalar kelajagi

Sivilizatsiyalar o'rtasidagi to'qnashuvlar

Xantingtonning ta'kidlashicha, Sovuq Urushdan keyingi global mojaro tendentsiyalari ushbu tsivilizatsiya bo'linishlarida tobora kuchayib bormoqda. Yugoslaviya parchalanganidan keyin, Chechenistonda, Hindiston va Pokiston o‘rtasida bo‘lib o‘tgan urushlar tsivilizatsiyalararo mojaroning dalili deb ataladi. U, shuningdek, G'arbning G'arb qadriyatlari va siyosiy tizimlarining universalligiga bo'lgan keng tarqalgan e'tiqodi sodda va demokratlashtirishga doimiy intilish va bunday "universal" me'yorlar boshqa tsivilizatsiyalarga yanada ko'proq qarshilik ko'rsatishini ta'kidlaydi. Xantington fikricha, G'arb buni qabul qilishni istamaydi, chunki u xalqaro tizimni qurgan, o'z qonunlarini yozgan va unga Birlashgan Millatlar Tashkiloti shaklida mazmun bergan.

Xantington iqtisodiy, harbiy va siyosiy qudratning G‘arbdan dunyoning boshqa sivilizatsiyalariga katta siljishini aniqlaydi, bu esa u ikki “do‘xtovchi tsivilizatsiya” – Sin va Islom deb ta’riflagan narsaga eng mos keladi. Xantingtonning fikriga ko'ra, Sharqiy Osiyo Sin tsivilizatsiyasi tez iqtisodiy o'sishi tufayli o'zini va G'arbga nisbatan qadriyatlarini madaniy jihatdan tasdiqlaydi. Xususan, uning fikricha, Xitoyning maqsadlari o’zini mintaqaviy gegemon sifatida qayta tiklashdir. Shimoliy va Janubiy Koreya va Vyetnam kabi mintaqaviy kuchlar Xitoyning talablarini qo'llab-quvvatlaydi va unga qarshi chiqishdan ko'ra ko'proq Xitoyni qo'llab-quvvatlaydi. Shu sababli, Xantington Xitoyning yuksalishini G'arb uchun eng katta muammolardan biri va eng kuchli uzoq muddatli tahdid deb biladi, chunki Xitoyning madaniy da'vosi Shimoliy Amerikaning Sharqiy Osiyoda mintaqaviy gegemonlikning yo'qligi istagiga zid keladi. Xantingtonning ta'kidlashicha, islom sivilizatsiyasi katta aholi portlashini boshdan kechirdi, bu Islom chegaralarida ham,

uning ichida ham beqarorlikni kuchaytirmoqda, fundamentalistik harakatlar tobora ommalashib bormoqda. U "Islom uyg'onishi" deb atagan narsaning namoyon bo'lishiga 1979 yilgi Eron inqilobi va birinchi Fors ko'rfazi urushi kiradi. Ehtimol, Xantingtonning “International Relations” jurnalidagi maqolasida eng bahsli bayonoti “Islomning qonli chegaralari bor” degan edi. Xantingtonning fikricha, bu bir qancha omillar, jumladan, musulmonlar sonining ko'payishi va aholi sonining ko'payishi hamda islomning ko'plab tsivilizatsiyalar, jumladan, Sinik, Pravoslav, G'arbiy va Afrika tsivilizatsiyalariga yaqinligining haqiqiy natijasidir.

Xantington islom tsivilizatsiyasini Xitoy bilan potentsial ittifoqchi sifatida ko'radi, ko'proq revizionistik maqsadlarga ega va boshqa sivilizatsiyalar, ayniqsa G'arb bilan umumiy mojarolarni baham ko'radi. Xususan, u Xitoy va Islomning G‘arb manfaatlariga zid bo’lgan qurol-yarog’ tarqalishi, inson huquqlari va demokratiya sohasidagi umumiy manfaatlarini belgilaydi va bu ikki tsivilizatsiya hamkorlik qiladigan sohalar, deb hisoblaydi. Rossiya, Yaponiya va Hindistonni Xantington "silkituvchi tsivilizatsiyalar" deb ataydi va har ikki yo'l bilan ham borishi mumkin. Masalan, Rossiya janubiy chegarasida masalan, Chechenistonda ko’plab musulmon etnik guruhlarga duch kelmoqda, lekin Rossiya janubida musulmon-pravoslav zo’ravonliklarining oldini olish va neft oqimini davom ettirish uchun Eron bilan hamkorlik qilmoqda, dedi Xantington. Xantingtonning ta'kidlashicha, "Xitoy-Islom aloqasi" paydo bo'lib, Xitoy xalqaro mavqeini kengaytirish uchun Eron, Pokiston va boshqa davlatlar bilan yaqinroq hamkorlik qiladi.

Xantington, shuningdek, sivilizatsiyaviy to'qnashuvlar "ayniqsa, musulmonlar va musulmon bo'lmaganlar o'rtasida keng tarqalgan" deb ta'kidlab, islomiy va noislomiy sivilizatsiyalar o'rtasidagi "qonli chegaralarni" aniqlaydi. Bu qarama-qarshilik islomning Yevropaga dastlabki kirib kelishi, Pireney istilosida uning chetlatilgani, Sharqiy Yevropa va Venadagi Usmonli turklarining hujumlari

va 1800-1900-yillarda islom xalqlarining Yevropa imperatorlik bo‘linishiga borib taqaladi.

Xantington, shuningdek, bu mojaroga hissa qo'shuvchi omillardan biri ham nasroniylik G'arb tsivilizatsiyasi asoslangan ham, islom:

Boshqalarni diniy qabul qilishga undaydigan missionerlik dinlari “prozelitizm’’ Umumjahon, "hammasi yoki hech narsa" dinlari, har ikki tomon ham faqat o'zlarining e'tiqodlari to'g'ri deb hisoblaydilar. Teleologik dinlar, ya'ni ularning qadriyatlari va e'tiqodlari inson mavjudligidagi mavjudlik maqsadlari va maqsadlarini ifodalaydi. G'arb-islom to'qnashuviga sabab bo'lgan so'nggi omillar, deb yozadi Xantington, islomdagi islom uyg'onishi va aholining portlashi, bu G'arb universalizmi qadriyatlari, ya'ni barcha tsivilizatsiyalar G'arb qadriyatlarini qabul qilishi kerak degan qarashdir. Islom fundamentalistlari. Ushbu tarixiy va zamonaviy omillarning barchasi Xantington tomonidan o'zining "Foreign Affairs" maqolasida qisqacha tavsiflangan va 1996 yildagi kitobida batafsilroq tasvirlangan.

Sivilizatsiyalar ro'yxati (Hantington tasnifiga ko'ra)

1. Pravoslav sivilizatsiyasi

2. G'arb sivilizatsiyasi

3. Islom sivilizatsiyasi

4. Hindu sivilizatsiyasi

5. Gunoh sivilizatsiyasi

6. Yaponiya sivilizatsiyasi

7. Lotin Amerikasi sivilizatsiyasi

8. Afrika sivilizatsiyasi

9. Buddist sivilizatsiyasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Foydalanuvchi:Samandar_Xodjaev/Sivilizatsiyalar_to%27qnashuvi
2. „https://www.labirint.ru“
3. „https://www.litres.ru“
4. „https://ru.wikipedia.org“